

تبیین رابطه بُعد فراشناختی برنامه درسی پنهان با مهارت خواندن دانش‌آموزان

چهارم ابتدایی دو زبانه

عبدالرضا سبحانی^۱، امینه احمدی^۲، بهشته صفرپور^۳

چکیده

هدف از این پژوهش تأثیر بُعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دختر دوزبانه پایه چهارم ابتدایی شهر اردبیل است. در پژوهش حاضر آموزش راهبردهای فراشناختی برای تقویت مهارت خواندن دانش‌آموزان انجام گرفته است. جامعه مورد مطالعه، کلیه دانش‌آموزان دختر پایه چهارم دوره‌ی ابتدایی سال تحصیلی ۹۰-۸۹ شهرستان اردبیل بودند که تعداد آن‌ها ۴۱۵۲ نفر بود. حجم نمونه ۱۰۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند که با آزمون سواد خواندن پرلز (۲۰۰۱ و ۲۰۰۵) در دو بُعد متون اطلاعاتی و متون ادبی با آموزش راهبردهای فراشناختی طی ۱۴ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای ارزیابی شدند. این پژوهش نیمه تجربی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل است جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، درصد) استفاده شد. با استفاده از روش تحلیل کوواریانس و آزمون t زوجی در نتایج مشخص شد که: ۱- در بُعد متون اطلاعاتی، مهارت خواندن دانش‌آموزان دوزبانه‌ای که آموزش راهبردهای فراشناخت را دریافت کرده‌اند، با دانش‌آموزان دوزبانه‌ای که این آموزش را دریافت نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. ۲- در بُعد متون ادبی، مهارت خواندن بین دانش‌آموزان دو زبانه‌ای که آموزش راهبردهای فراشناخت را دریافت کرده‌اند با دانش‌آموزان دوزبانه‌ای که این آموزش را دریافت نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. ۳- آموزش راهبردهای فراشناخت بر مهارت خواندن دانش‌آموزان در طول زمان از پایداری مناسبی برخوردار است.

کلید واژه‌ها: برنامه درسی پنهان، مهارت خواندن، دوزبانگی، دانش‌آموزان

^۱ - استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب Sobhanireza@yahoo.com

^۲ - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

^۳ - کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی

مقدمه

پیام پروردگار مهربان با «خواندن» آغاز شد زمانی که تاریکی جهل بر قلب انسانیت سایه افکنده بود در اولین کلمه‌ی وحی به پیامبر اسلام فرمود: «بخوان*» و قرآن را «خواندنی» نام نهاد. بدینسان «خواندن» شاهرهای شد برای انسانی تر شدن، با مسئولیت‌تر شدن فهمیده‌تر شدن و آزادتر شدن. توانایی درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی، دانش‌آموزان را با افکار و اطلاعات جدید آشنا می‌سازد و آنان را یاری می‌دهد تا «بهتر اندیشیدن» و «بهتر زیستن» را بیاموزند؛ به عبارت دیگر، «سواد خواندن» به معنای علمی و جامع آن، وسیله‌ای است که از طریق آن می‌توان به ذخایر بی‌انتهای تجربه‌ی بشری دست یافت. آن گونه که از مبانی و چارچوب نظری «سواد خواندن» بر می‌آید، «خواندن» معطوف به درک مطلب نوشته شده و شناخت ارزش‌ها، معانی و مفاهیم کلمه‌ها، عبارت‌ها، جمله‌ها و دریافت دانستی‌ها و معنا و مقصود پیامی است که ریزی نویسنده؛ به کارگیری نشانه‌ها و رمزهای کلامی آن را نوشته است (کریمی، ۱۳۸۴: ۲۶). زبان، ابزار اصلی فکر کردن است و تفکر، بر زبان متکی است و بدون آن نمی‌توان در عالم اندیشه و خیال به پرواز درآمد. در اغلب موارد، اندیشه مستلزم به کار بردن زبان است و چگونگی زبان در چگونگی اندیشه مؤثر است (اتوکلاین برگ^۱؛ ۲۰۰۱؛ به نقل از نامداری، ۱۳۹۰: ۴۲). در حقیقت یادگیری مهارت خواندن، کلید یادگیری همه‌ی یادگیری‌هاست؛ زیرا اغلب یادگیری‌های درسی از این طریق صورت می‌گیرد. برنامه درسی «نقشه راه» معلم در کلاس درس است. برنامه درسی پنهان، راه و روشی برای درونی کردن باورها و ارزش‌هاست. انسان‌ها با دانایی‌هایشان، نگاه و روش زندگی خود را انتخاب نمی‌کنند. مهارت‌ها و توانمندی آن‌ها نیز تغییری در جهت زندگی‌شان بوجود نمی‌آورد. آن چیزی که در زندگی، هم در تغییر نگاه به زندگی و مسایل آن اثرگذار است و هم در انتخاب جهت انسان را یاری می‌کند. نوعی تعهد و مسئولیت‌پذیری به دانایی‌های کسب شده و مهارت‌های آموخته شده است. تا آدمی خود را متعهد به آنچه می‌داند و می‌تواند نکند. هیچ چیز در اوعوض نمی‌شود (گلایور^۲ نقل از اسکندری، ۱۳۸۷: ۲۵). هر کدام از صاحب نظران ابعاد

*اقرا باسم ربك الذی خلق،سوره علق،آیه ۱

- 1.outokilain berg
- 2.Glover
- 3.Ayezner

متفاوتی از برنامه درسی پنهان را از منظر خود برشمرده و به تحلیل و بررسی آن‌ها پرداخته‌اند. همان طور که اشاره شد به‌رغم اهمیت فراوان آثاری که برنامه درسی پنهان بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی واقعی دانش‌آموزان می‌گذارد، کمتر پژوهشی به این موضوع پرداخته است (آیزنر^۱ ۱۹۷۹ به نقل از بیان فر و همکاران ۱۳۹۰: ۷۴). به ارزش‌گذاری‌های ترجیحی برای مواد و موضوع‌های درسی مختلف به عنوان یکی از جنبه‌های برنامه درسی پنهان مدارس اشاره می‌کنند. مثلاً این که دانش‌آموزان، مواد درسی مانند هنر و تربیت بدنی را، در مقایسه با مواد و موضوع‌هایی مانند ریاضی و علوم تجربی دارای ارزش کمتری می‌دانند و آن‌ها را در درجه دوم اهمیت ارزیابی می‌کنند درحالی که تأکید آیزنر به ارزش‌گذاری‌های ترجیحی برای مواد و موضوعات درسی مختلف بود، تأکید بلوم^۱ ۱۹۸۹، مایلز^۲ و آندریون^۳ ۲۰۰۱، فیزروی^۴ ۲۰۰۷، چای کینگ^۵ ۲۰۰۸، داگانی^۶ ۲۰۰۹، به بعد اجتماعی این برنامه معطوف بود (همان منبع: ۷۶). این صاحب‌نظران معتقد بودند برنامه درسی پنهان ناظر بر آموخته‌های دانش‌آموز از روابطش با سایر دانش‌آموزان، معلمان و اولیای مدرسه است. این آموخته‌ها که تحت تأثیر ارزش‌ها و انتظارات هر معلم و نیز بافت جامعه قرار می‌گیرد در هر دانش‌آموزی پوشیده و مخفی است و خود بر کیفیت یادگیری، زمان یادگیری و چگونگی انجام دادن تکالیف درسی اثر می‌گذارد (همان: ۷۶). آسبروکس^۷ (۲۰۰۰) نیز همگام با این صاحب‌نظران به بعد اجتماعی این برنامه اشاره دارد. وی برنامه درسی پنهان را «بدنه دانشی» می‌داند که دانش‌آموزان از طریق حضور در کلاس درس و مدرسه، هضم نموده و محیط یادگیری آن‌ها را تشکیل می‌دهد. وی معتقد است فراگیران باید قادر به تشخیص این برنامه بوده و نسبت به آن واکنش مناسب نشان دهند تا بتوانند جایگاه خود را در مؤسسه آموزشی تثبیت کنند مایرز و آندریون (۲۰۰۱) نیز که به بعد اجتماعی برنامه پنهان توجه داشتند، رمز موفقیت هر دانش‌آموزی را یادگیری ترندها و قواعد بازی در هر کلاس درس می‌دانستند. برخی دیگر از پژوهشگران به بعد شناختی برنامه درسی پنهان توجه داشتند و به بررسی آثار این برنامه بر محتوا و تصاویر کتاب‌های

-
1. Bloom
 2. Mayels
 3. Mayers & Anderion
 4. Fizroy
 5. C hayking
 6. Doghany
 7. Ascirox

درسی پرداختند. آنها معتقد بودند محتوا و تصاویر کتاب‌های درسی حاوی پیام‌های ضمنی و مستتری است که گاهی این پیام‌ها حتی مخالف اهداف نظام آموزش و برنامه درسی رسمی است؛ مانند برخوردهای کلیشه‌ای، تبعیض نژادی و تبعیض جنسیتی مارگولیس^۱، (۲۰۰۰)، برگن گون^۲، (۲۰۰۹)، ردیش^۳ (۲۰۰۹)، استیفنسن^۴ (۲۰۰۹)، و شریفه ثریا^۵ (۲۰۱۰). برخی دیگر از صاحب نظران همچون اسمیت و مونتگمری^۶ که به بعدشناختی این برنامه توجه داشتند، در پژوهش‌های خود نشان دادند که نگرش دانش‌آموزان به دروس مختلف تحت تأثیر ارزش‌گذاری اولیای مدرسه به این دروس قرار دارد. برای مثال، درس‌هایی مانند ریاضیات، علوم تجربی و تکنولوژی که از نظر اولیای مدرسی اهمیت بیشتری داشتند از نظر دانش‌آموزان نیز مهم تر بودند (همان منبع: ۷۴).

بالاخره دسته دیگری از صاحب نظران حوزه برنامه درسی مانند برن‌دابل^۷ (۱۹۹۷)، مارگولیس (۲۰۰۱)، وبر^۸ (۲۰۰۹) فریتز^۹ (۲۰۰۹) به بعد فیزیکی این برنامه توجه کردند. این پژوهشگران در پژوهش‌های خود به بررسی اثر محیط مدرسه بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند و نشان دادند کلاس‌های درس کاملاً زیبا، تزئین شده، پر نور و با امکانات و تجهیزات کافی برای تدریس، از عوامل موفقیت تحصیلی است. در این تحقیق با توجه به این که ابعاد برنامه درسی پنهان آهولا^{۱۰} با موضوع تحقیق مد نظر محقق قرار گرفته است در ادامه به شرح آن پرداخته می‌شود. آهولا به شکل موفقیت آمیز مفهوم چند لایه برنامه پنهان را به چهار بعد اساسی می‌شکند، این ابعاد عبارتند از: یادگیری حرفه، یادگیری تخصص، یادگیری چگونه یاد گرفتن، یادگیری بازی. در این پژوهش، از چهار بعد ذکر شده به لحاظ مرتبط بودن بُعد اول با موضوع تحقیق یعنی یادگیری چگونه یاد گرفتن (فراشناخت) مد نظر می‌باشد. جای تعجب است که ما معمولاً از فراگیرندگان انتظار داریم که یاد بگیرند؛ اما کمتر اتفاق می‌افتد که نحوه‌ی یاد گرفتن را به آنان بیاموزیم، ما می‌خواهیم دانش‌آموزان مسایل را

¹.Morgolis

².Bergene gouwen

³.Redish

⁴.stiphen sen

⁵.sharipheh

⁶.Montgomery

⁷.Brendaball

⁸.veber

⁹.Fritter

¹⁰.Ahoolla

حل کنند؛ ولی به ندرت برای آنان روش حل مسئله را آموزش می‌دهیم. بدین صورت انتظار داریم فراگیرندگان اطلاعات زیادی را به یاد آورند، ولی به آنان نحوه یادآوری را نمی‌آموزیم. اکنون زمان آن است که چنین عیبی را از میان برداریم زمان آن رسیده است تا روش‌های یادگیری و یادگرفتن یادگیری، نحوه حل مسئله و یادآوری را آموزش دهیم (پاریس^۱، ۱۹۹۶، نقل از آقازاده، ۱۳۸۵: ۱۱۹).

اصطلاح فراشناخت در فرهنگ فشرده‌ی روانشناسی، «دانش یا آگاهی فرد نسبت به فرآیندهای شناختی خویش» یا تفکر درباره تفکر، تعریف شده است. استات^۲ (۱۹۹۷، سیف، ۱۳۸۴: ۴۸۸). توماس^۳ (۲۰۰۵)، پنتیریچ^۴ (۲۰۰۲) و اسکرا و موشمن^۵ (۱۹۹۵) نخستین عنصر دانش فراشناخت را، دانش هرکس در مورد خودش دانسته‌اند. در سال‌های اخیر متخصصان آموزشی، با توجه به نیازهای زبانی کودکان دبستانی، به این نتیجه رسیده‌اند که پیشرفت‌های کودکان در بسیاری از امور به مهارت‌های زبانی آنان بستگی دارد. دانش آموز دو زبانه‌ای که تسلط کمتری به زبان آموزش دارد، با بالا رفتن سطح تحصیلی بیش تر دچار مشکل می‌شود (پیترسن^۶، ۱۹۹۱). به گفته لطف آبادی (۱۳۶۵)، به نقل از کریمی (۱۳۸۴) «یافته‌های پژوهشی در امریکا و انگلستان بیانگر آن است که کودکان وقتی در روزهای نخستین آموزش نتوانند در خواندن پیشرفت کنند، در آینده به سرعت عقب می‌مانند و در یادگیری دروس دیگر نیز با مشکل مواجه می‌شوند. خواندن فرآیندی است که شاید همه ما آن را عادی می‌شماریم ولی در واقع فرآیندی پیچیده و عالی است که اجزای بسیار متفاوتی را در برمیگیرد (گلاور، ۱۹۹۸، ۱۳۸۶ ترجمه خرازی، ۱۳۶۸: ۱۷۱). امروزه خواندن و مطالعه منحصر به مشاغل خاص نیست. تنها دانشمندان، استادان و معلمان نیستند که باید مطالعه کنند، بلکه ضرورت‌های منبعث از فلسفه‌ی تعلیم و تربیت جدید باعث شده است که خواندن کتاب‌های غیردرسی و اختصاص وقت به مطالعه از لوازم اساسی و اجتناب‌ناپذیر زندگی همه‌ی انسان‌ها به شمار آید. (نوшاد^۷، ۲۰۰۸) طبیعی است برای گسترش امر خواندن در جامعه باید از دوران دبستان طریقه‌ی صحیح خواندن و روش‌های مطالعه را به دانش‌آموزان بیاموزیم و عادت مطالعه را در آنان تقویت نماییم.

^۱ .Pariss

^۲ .Astatt

^۳ .Tommas

^۴ .Pantirich

^۵ .Moshman&scarow

^۶ Piterson

^۷ Nooshad

بارتن^۱ و همکاران (۲۰۰۱) پژوهشی با عنوان «فراشناخت: اثرات بر درک مفهوم متن و پاسخ انعکاسی» بر روی گروهی از دانش‌آموزان پایه‌های دوم، سوم و پنجم در آمریکا انجام دادند و به بررسی علل مشکل ناتوانی دانش‌آموزان در فهمیدن و پاسخ دادن به شیوه‌ی انعکاسی پرداختند. اطلاعات بدست آمده از گزارشات مربوط به تفکر دانش‌آموزان، مصاحبه با دانش‌آموزان در مورد تفکرشان و پرسشنامه‌ی مربوط به فرآیند تفکر در هنگام مطالعه، دلایل زیر را نشان داد: ۱- برنامه‌ی درسی پر و پیچیده‌ای که فرصتی برای تمرکز بر روی عکس‌العمل دانش‌آموزان باقی نمی‌گذاشت. ۲- راهکارهای فراشناختی که در موردشان دقیق فکر نشده بود. ۳- دانش‌آموزان درباره‌ی فرآیندهای تفکرشان نیندیشیده بودند و یا در درک آن مشکل داشتند. ۴- معلمینی که صرفاً مهارت‌ها را یاد گرفته بودند، نه نحوه‌ی آموزش راهکارها را. نتایج نشان داد که دانش‌آموزان از نبود مهارت‌های فراشناختی رنج می‌برند و هنگامی که راهکارهای ارزیابی دانش‌اولیه، پرسش از خود، سازمان دهنده‌های تصویری، طرح ریزی گزارش، تجسم حسی، انجام نمایش به وسیله‌ی خواننده، تهیه‌ی دفتر رویدادهای روزانه و انجام مطالعه همراه با یک دوست انجام شد، درک مطلب دانش‌آموزان از متن مورد مطالعه ارتقاء یافت و دانش‌آموزان پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای از خود در پاسخ انعکاسی در طول مباحث کلاسی نشان دادند.

آنتنگ^۲ (۲۰۰۲) استنباط ما از جهان تحت تأثیر زبانی است که به آن فکر می‌کنیم. یادگیری محصول تفکر و تفکر محصول دو عمل شناخت و فراشناخت می‌باشد. چنان که اشاره شد زبان ابزار اصلی تفکر محسوب می‌شود.

پاپاناستازیو^۳ (۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان «فاکتورهای تشخیص دهنده‌ی بیشترین و کمترین اثربخشی مدرسه‌ها در پیشرفت سواد خواندن» عواملی را شناسایی نمود که عبارتند از: عامل فعالیت‌های قبل از کلاس برای خواندن در کلاس، دومین و مهم‌ترین عامل خواندن خارج از مدرسه، سومین عامل، مدت زمان صرف شده جهت انجام تکالیف خانه، چهارمین عامل خانه، نگرش نسبت به خواندن، پنجمین و ششمین عامل فعالیت‌های در حین آموزش و وجود شرایط مدرسه است.

1. Barten

2. Antong

3. Papanastazio

نتایج پژوهش آلن وهانکوک^۱ (۲۰۰۸)، با عنوان «بهبود درک مطلب با نیمرخ شناخت فردی و فراشناخت»، که بر روی ۱۹۶ دانش آموز ابتدایی در ۱۰ کلاس صورت گرفت، نشان داد که کلاس‌هایی که در آن‌ها جهت بهبود درک مطلب از مهارت‌های ارزیابی یادگیری، بازخورد در مورد سوال‌های مربوط به درک فهم و خود اندیشی استفاده می‌شود و مهارت‌های فراشناخت به صورت نظام مند آموزش داده می‌شوند، از توانایی فرا درک مطلب بالایی برخوردارند و آموزش خواندن در این کلاس‌ها اثربخش بوده است. یافته‌ها ارتباط معناداری با اطمینان بالا بین کسب مهارت‌های شناختی و فراشناختی و درک مطلب بالا نشان می‌دهد.

دیباچی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «انطباق محتوای کتاب‌های فارسی جدید دوره ی ابتدایی پایه‌های سوم و چهارم با مهارت سواد خواندن براساس مطالعه‌ی بین‌المللی پرلز در بخش تحلیل محتوای کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه‌ی سوم و چهارم ابتدایی» چنین بیان میدارد که میزان انطباق محتوای کتاب‌های درسی با مهارت اصلی درک مطلب براساس مطالعه‌ی پرلز متفاوت است و فرآیندهای تمرکز و بازیابی اصلاحات، نتیجه‌گیری مستقیم، بررسی و ارزیابی محتوا، در کتاب فارسی چهارم بیشتر از پایه‌ی سوم مورد تاکید است، و بیشترین مشکل در تفسیر و تلفیق اطلاعات می‌باشد.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان با مهارت خواندن دانش‌آموزان دوزبانه در بعد متون اطلاعاتی رابطه مثبت دارد.
- ۲- استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان با مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه در بعد متون ادبی رابطه مثبت دارد.
- ۳- استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان با مهارت خواندن (متون اطلاعاتی و ادبی) دانش‌آموزان دو زبانه در طول زمان پایداری مناسبی دارد.

روش

از نظر نوع اجرا، این پژوهش به روش کمی (شبه تجربی) انجام شده است جامعه آماری این تحقیق شامل دانش‌آموزان دختر ترک زبان شهر اردبیل که در پایه چهارم سال تحصیلی ۹۰-۸۹ مشغول به تحصیل بودند. از آنجا که حجم آماری نزدیک به ۴۱۵۲ نفر بود طبق جدول گلن دی ایزرائیل^۲، حجم

^۱.Allen&huncock

^۲.Gelen di izraeil

نمونه با سطح دقت $\pm 10\%$ ، با سطح اطمینان 95% و $p=5\%$ ، ۹۸ نفر برآورد گردید که جمع نمونه به ۱۰۰ نفر افزایش یافت. گزینش نمونه انتخابی در این تحقیق به طور تصادفی با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انجام گرفت. در این پژوهش نیز پژوهشگر سعی بر آن کرده است که بعد فراشناخت برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن در دو زبانگی را با روش کمی برای تحلیل داده‌ها استفاده نماید. طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل، از دو گروه آزمودنی تشکیل شده است که هر دو گروه دوبار مورد اندازه‌گیری قرار می‌گیرند. در این پژوهش جهت سنجش سواد خواندن، از آزمون‌های سواد خواندن پرلز ۲۰۰۱ و ۲۰۰۶ در دو بعد متون ادبی و اطلاعاتی که IEA^1 مجوز انتشار آن‌ها را به کشورها داده بود، استفاده شد (کریمی، ۱۳۸۴). آزمون سواد خواندن برای سنجش عملکرد سواد خواندن به کار رفته و شامل سه آزمون است: پیش‌آزمون که قبل از آزمون فراشناختی، پس‌آزمون که بعد از آزمون فراشناختی و آزمون پیگیری که یک ماه بعد از پس‌آزمون اجرا شد و نیز برنامه آموزش راهبردهای فراشناختی آزمون‌های سواد خواندن جهت گردآوری داده‌ها به کار رفته و برنامه‌ی آموزش راهبردهای فراشناختی، برای تسهیل فرایند آموزش فراشناخت استفاده شد.

جهت سنجش روایی محتوای، آزمون‌ها به تعدادی از اساتید اهل فن و متخصص در رشته‌های روان‌سنجی، روش تحقیق و برنامه‌ی درسی و ادبیات، ارائه شد. پس از جمع‌آوری نظرات متخصصین اصلاحاتی صورت پذیرفت.

در این پژوهش برای محاسبه‌ی ضریب پایایی از روش بازآزمایی استفاده گردید. ضریب پایایی به دست آمده از نتایج این آزمون، $a=0/78$ بود.

مطالعه پرلز بر سه جنبه از سواد خواندن دانش‌آموزان متمرکز می‌شود: فرآیندهای درک مطلب، اهداف خواندن، انواع رفتارها و نگرش‌ها نسبت به خواندن. فرآیندهای درک مطلب و اهداف خواندن، پایه و اساس ارزیابی نوشتاری پرلز از درک مطلب متن می‌باشد.

آزمون سواد خواندن برای سنجش عملکرد سواد خواندن به کار رفته و شامل سه آزمون است: پیش‌آزمون که قبل از آزمون فراشناختی، پس‌آزمون که بعد از آزمون فراشناختی و آزمون پیگیری که یک ماه پس از پس‌آزمون اول اجرا شد. پیش‌آزمون جهت سنجش سواد خواندن آزمودنی‌ها به کار رفت و شامل دو متن، یک متن داستانی با عنوان «تکه گل رس کوچک» و یک متن اطلاعاتی با عنوان «مسیر

¹. International education assesmen

رودخانه» بود. متن داستانی به همراه ۱۳ سؤال، (۶ سؤال آن‌ها گزینه‌ای و ۷ سؤال، پاسخ-ساز) با مجموع نمرات ۱۷ بود. متن اطلاعاتی به همراه ۱۱ سؤال (۳ سؤالی ۴ گزینه‌ای و ۸ سؤال پاسخ-ساز) با مجموع نمرات ۱۸ بود.

پس آزمون سواد خواندن، جهت سنجش توانایی عملکرد سواد خواندن، پس از آموزش راهبردهای فراشناختی تهیه شده این آزمون تمام ویژگی‌های ذکر شده در پیش آزمون را داشت؛ فقط به دلیل جلوگیری از تأثیر پیش آزمون محتوای متن‌ها و سؤالات تغییر کرد و متن‌های دیگر انتخاب شدند. متن ادبی پس آزمون با عنوان «خرگوش صحرائی از زلزله خبر می‌دهد» به همراه ۱۱ سؤال (۵ سؤال چهار گزینه‌ای و ۶ سؤال پاسخ-ساز) با مجموع ۱۶ نمره بود. متن اطلاعاتی پس آزمون با عنوان «آشنایی با قطب جنوب» به همراه ۱۱ سؤال (۴ سؤال چهار گزینه‌ای و ۷ سؤال پاسخ-ساز) با مجموع ۱۶ نمره بود.

آزمون پیگیری که شامل یک متن ادبی و یک متن اطلاعاتی بود. آزمون پیگیری که متن ادبی آن با عنوان «موش‌های وارونه» به همراه ۱۴ سؤال (۷ سؤال ۴ گزینه‌ای و ۷ سؤال پاسخ-ساز) با مجموع نمرات ۱۷ بود. متن اطلاعاتی با عنوان «در جستجوی غذا» به همراه ۱۵ سؤال (۵ سؤال ۴ گزینه‌ای و ۷ سؤال پاسخ-ساز) با مجموع نمرات ۱۶ بود.

یافته‌ها

فرضیه اول: استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان با مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه در بعد متون اطلاعاتی رابطه‌ی مثبت دارد.

به منظور بررسی رابطه‌ی مثبت راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه از آزمون تحلیل کوواریانس بین گروهی استفاده شد. که نتایج آن در جدول نشان داده شده است.

جدول ۱. تحلیل کوواریانس اثرات بین گروهی اثر آموزش راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن در بعد متون اطلاعاتی دانش‌آموزان

شاخص	SS	dF	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
Corrected Model	۱۰۷۱/۶۴۱	۲	۵۳۵/۸۲۰	۲۰۵/۲۰۱	۰/۰۰۱	۰/۷۳۴
Intercept	۷۶۷/۸۱۹	۱	۷۶۷/۸۱۹	۲۰۹/۵۰۴	۰/۰۰۱	۰/۱۷۱
پیش‌آزمون متون اطلاعاتی	۷۲/۱۴۱	۱	۷۲/۱۴۱	۲۹/۵۹۵	۰/۰۰۱	۰/۱۶۲
گروه	۸۷۴/۲۴۱	۱	۷۸۴/۲۴۱	۳۳۴/۲۱۱	۰/۰۰۱	۰/۱۵۸۱
خطا	۲۸۱/۵۶۱	۴۷	۲/۰۱۸			
کل	۱۴۶۶۰/۰۰۰	۵۰				

بر اساس اطلاعات حاصل از جدول مذکور می‌توان نتیجه گرفت که بکارگیری راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه در بعد متون اطلاعاتی تاثیر مثبت دارد. اندازه تاثیر اصلاح شده برابر با ۰/۵۸۱ است که این میزان مطابق با ملاک‌های کوهن بالاتر از حد متوسط است. با توجه به شرایط فوق با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که بکارگیری راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر بعد متون اطلاعاتی بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه تاثیر مثبت دارد.

فرضیه دوم: استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان با مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه در بعد متون ادبی رابطه مثبت دارد.

به منظور بررسی رابطه مثبت راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دو زبانه از آزمون تحلیل کوواریانس بین گروهی استفاده شد. که نتایج آن در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. تحلیل کوواریانس اثرات بین گروهی اثر آموزش راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر

مهارت خواندن در بعد متون ادبی دانش آموزان						
شاخص	SS	dF	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
Corrected Model	۱۰۵۴/۲۲۴	۲	۵۲۲/۱۱۴	۱۰۳/۵۱۶	۰/۰۰۱	۰/۵۷۱
Intercept	۵۸۲/۲۱۷	۱	۵۸۲/۲۱۷	۱۱۴/۵۷۳	۰/۰۰۱	۰/۴۵۱
پیش آزمون متون اطلاعاتی	۲۸۵/۱۱۱	۱	۲۸۵/۱۱۱	۵۴/۰۰۶	۰/۰۰۱	۰/۲۴۱
گروه	۶۸۴/۲۱۹	۱	۶۸۴/۲۱۹	۱۳۱/۱۱۲	۰/۰۰۱	۰/۵۶۳
خطا	۷۷۳/۰۱۹	۴۷	۴/۱۱۷			
کل	۱۴۶۱۴/۰۰۰	۵۰				

بر اساس اطلاعات حاصل از جدول مذکور می‌توان نتیجه گرفت که بکارگیری راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه ی درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش آموزان دو زبانه در بعد متون ادبی تاثیر مثبت دارد. اندازه تاثیر اصلاح شده برابر با ۰/۵۶۳ است. که این میزان مطابق با ملاک‌های کوهن بالاتر از حد متوسط است با توجه به شرایط فوق با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که به کارگیری راهبردهای آموزشی بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر بعد متون ادبی مهارت خواندن دانش آموزان دو زبانه تاثیر مثبت دارد.

فرضیه سوم: استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان با مهارت خواندن (متون اطلاعاتی و ادبی) دانش آموزان دو زبانه از جنبه پایداری در طول زمانی رابطه ی مثبت دارد. به منظور آزمون این فرضیه، از آزمون آماری t همبسته استفاده شد. جدول ۳ نتیجه این آزمون آماری را که با استفاده از نمرات پس آزمون و نمرات پیگیری دانش آموزان گروه آزمایش انجام شد نشان می‌دهد.

جدول ۳. آزمون t همبسته بین نمرات پس آزمون و نمرات پیگیری متون ادبی و اطلاعاتی دانش آموزان گروه

آزمایش						
شاخص	میانگین	تعداد	انحراف معیار	خطای معیار	t	df
متون	۱۱/۹۸	۵۰	۱/۷۸۱	۰/۲۱۱	۱/۴۳۸	۴۹
ادبی	۱۲/۱۵	۵۰	۲/۱۷۲	۰/۲۱۹		
متون اطلاعاتی	۱۰/۰۰	۵۰	۱/۹۷۱	۰/۲۴۱	۰/۸۳۴	۴۹
پس آزمون	۱۰/۰۸	۵۰	۱/۷۸۱	۰/۲۱۹		

در جدول مذکور از آنجا که میزان t حاصله از t جدول کوچکتر است و سطح معناداری مشاهده شده نیز از آلفای پنج صدم بزرگتر می‌باشد ($P > 0/05$). لذا می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از راهبردهای بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن متون اطلاعاتی و ادبی دانش‌آموزان دو زبانه از جنبه پایداری در طول زمان تاثیر مثبتی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف آموزش بعد فراشناخت برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن در دو زبانی، پرورش یادگیرنده‌ی مستقل، روشمند کردن مطالعه و تاکید بر فرآیند یادگیری و نحوه یادگیری و مدیریت منابع مختلف ذهنی است. اهداف یاد شده از جمله اهداف سطوح بالای شناختی است که با فرآیندهای عالی ذهن مرتبط است. آموزش راهبردهای فراشناختی به فرد امکان می‌دهد که از منابع ذهنی و بیرون موجود حداکثر استفاده را ببرد و در واقع بهره‌وری فکری خود را افزایش دهد و از آنجایی که خواندن مستقیماً وابسته به ساختار شناختی است و فراشناخت در افراد دو زبانه می‌تواند ساختار شناختی را که با زبان آموزش فرق دارد توضیح دهد (تمور، ۲۰۰۹). پژوهشگر در تحقیق حاضر تاثیر آموزش بعد فراشناختی برنامه درسی پنهان بر مهارت خواندن دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم ابتدایی ترک زبان را به خوبی نشان داده است.

در این پژوهش معلوم شد که علاوه بر آنکه آموزش مهارت‌های فراشناخت بر سواد خواندن در بعد متون اطلاعاتی و همچنین متون ادبی موثر است. این آموزش‌ها در طول زمان از پایداری مناسبی نیز برخوردار می‌باشد. مجیز کردن دانش‌آموزان به مهارت‌ها و راهبردهای فراشناختی، آنان را قادر می‌سازد خواسته‌ها و انتظارات عدیده موقعیت‌ها یا شرایط آموزش و پرورش را برآورده سازند گرچه عده‌ای از دانش‌آموزان به طور طبیعی از مهارت‌ها و راهبردهای فراشناختی بهره می‌گیرند ولی عده‌ی زیادی از دانش‌آموزان را می‌توان آموزش داد تا آگاهانه از مهارت‌ها و راهبردهای فراشناختی استفاده کنند. اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد که استفاده از راهبردهای فراشناختی بعد برنامه‌ی درسی پنهان موجب ارتقاء سطح عملکرد دانش‌آموزان دو زبانه در تمامی فرایندهای درک مطلب به خصوص فرایند تفسیر و تلفیق ایده‌های موجود در متن را شده است. بیشترین افزایش عملکرد ناشی از آموزش راهبردهای فراشناختی برنامه‌ی درسی پنهان مربوط به فرایند درک مطلب تفسیر و تلفیق ایده‌های باشد و استفاده از این راهبردها به میزان قابل توجهی از مشکلات ناشی از درک عمیق و صحیح متن را که در

نتایج پرلز نیز به آن‌ها اشاره شده است را برطرف می‌نماید. فرضیه اول بانایج و تحقیقات خارجی سن^۱ (۲۰۰۹)، تمور^۲ و همکاران (۲۰۰۹)؛ لائو^۳ (۲۰۰۹)؛ آلن و هانکوک (۲۰۰۸) همسو و منطبق است. فرضیه دیگر، با نتایج و یافته‌های تحقیقات محققان خارجی پیتو^۴ (۲۰۰۹)؛ سن (۲۰۰۹)؛ تمور و همکاران (۲۰۰۹)؛ آلن و هانکوک (۲۰۰۸)؛ همسو و منطبق است. در مقایسه تطبیقی یافته‌ها و نتایج این پژوهش لازم است به این نکته اشاره شود از آنجا که هدف اصلی این تحقیق بررسی تأثیر آموزش راهبردهای فراشناخت بر سواد خواندن در متون اطلاعاتی و ادبی دانش‌آموزان است و همچنین نشان دادن پایداری نسبی این تأثیر در طول زمان است. فرضیه‌ی آخر به بررسی پایداری آموزش‌ها در طول زمان پرداخته بود با نتایج یافته‌های محققانی چون، هات وین و واند گریفت^۵ (۲۰۰۷)؛ عظیمی، عادل (۱۳۸۴)؛ ملکی؛ بهرام (۱۳۸۴)؛ مرادی، هوشنگ (۱۳۸۲)؛ مصر آبادی، جواد (۱۳۸۰). همسویی و انطباق دارد. به عنوان یک نتیجه گیری کلی از پژوهش‌های انجام شده با روش‌های مختلف یادگیری و تفکر یا راهبردهای شناختی و فراشناختی می‌توان گفت که آگاهی و استفاده از این راهبردها موجب یادگیری چگونه آموختن شده و با تأثیر مثبت بر خواندن و درک مطلب، دانش‌آموز را به یادگیرنده‌ای مستقل و فعال تبدیل می‌کند. این راهبردها قابل آموزشند و آموزش مستقیم و صریح آن‌ها منجر به افزایش یادگیری می‌شود. نتایج مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که با افزایش سن، دانش‌آموز و مهارت‌های فراشناختی افراد و به تبع آن درک مطلب آنان ارتقاء می‌یابد گرچه بسیاری از کودکان فاقد مهارت‌های فراشناختی لازم برای یادگیری مؤثر هستند، اما می‌توان برنامه‌ی درسی آموزشگاه دو زبانه را طوری اصلاح کرد که به آنان این مهارت‌ها را آموزش داد. یعنی معلمان می‌توانند چه به صورت مستقل و چه همراه سایر درس‌ها این مهارت‌های یادگیری را به دانش‌آموزان و خود آموزش دهند. نکته‌ی دیگر این که، پس از آموزش، دانش‌آموزانی که به طور داوطلبانه از این راهبردهای استفاده می‌کنند؛ این اقدام بر یادگیری و پیشرفت آنان تأثیر مثبت به جای می‌گذارد.

این پژوهش از چند نظر با تحقیقات مشابه در این زمینه تفاوت‌هایی دارد که به آن‌ها اشاره می‌شود: محتوا و روش آموزش، محتوای آموزش فراشناختی به کار رفته به گونه‌ای است که راهبردهای عمده

¹. Senn

². Tummer

³. lowe

⁴. Pinto

⁵. viendgroft

درگیر در یک کنش شناختی را از ابتدا تا انتها در بر می‌گیرد. این راهبردها عبارتند از، برنامه ریزی و تعیین هدف، نظارت و ارزشیابی، نظم دهی. آموزش این راهبردها به همان ترتیبی که روی یک کنش شناختی اعمال می‌گردد انجام شد؛ یعنی ابتدا تعیین هدف و بقیه‌ی راهبردها به همان ترتیب ذکر شده آموزش داده شد. همچنین روش آموزش در هر جلسه، مشتمل بر جریانی بود که طی آن آموزش از معلم محوری و هدایت توسط آزمایشگر به سمت آموزش گروهی با همکاری و در نهایت، یادگیری و آموزش مستقل خود دانش آموز به خودش به یادگیری نحوه‌ی یادگیری بود.

منابع

- آقازاده، م. (۱۳۷۹). **مبانی نظری و کاربردهای آموزشی نظریه‌های فراشناخت**، تهران: انتشارات نوپردازان.
- آقازاده، م. (۱۳۸۸). **روش‌های نوین تدریس**، تهران: انتشارات آبیژ، چاپ پنجم.
- اسکندری، ح. (۱۳۸۷). **برنامه درسی پنهان**، تهران: نسیم.
- بیان فر، ف و همکاران (۱۳۹۰). تبیین اثر برنامه درسی پنهان مدارس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره راهنمایی، **فصلنامه نوآوری‌های آموزشی سال نهم**، شماره ۳۷.
- دیباچی، صابر. (۱۳۹۰). **انطباق محتوای کتاب‌های فارسی جدید دوره‌ی ابتدایی در پایه‌های سوم و چهارم با مهارت سواد خواندن براساس مطالعه‌ی بین‌المللی پرلز**، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران.
- سیف، ع. (۱۳۸۴). **روانشناسی پرورشی**، چاپ اول، تهران: انتشارات آگاه.
- سیف، ع. (۱۳۸۸). **روش‌های یادگیری و مطالعه**، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات دوران.
- شعبانی، ح. (۱۳۸۶). **روش تدریس پیشرفته (آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر)**، تهران: انتشارات سمت چاپ دوم.
- قورچیان، ن. (۱۳۷۳). **تحلیلی از برنامه‌ی درسی مستتر، بحثی نو در ابعاد ناشناخته نظام آموزشی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی**، شماره‌های ۱ و ۲.
- کریمی، ع. (۱۳۸۴). **نتایج مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز**، تک نگاشت، تهران: انتشارات
- کریمی، ع، پروین، د. (۱۳۸۸). **نمونه‌ای از متن‌های قابل انتشار آزمون پرلز ۲۰۰۱**، تک نگاشت، تهران: انتشارات پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت، چاپ اول.

گلاور، جان ای، راجراچ، ب. (۱۳۸۶). **روان شناسی تربیتی، اصول و کاربرد آن**، ترجمه علی نقی خرازی، تهران: نشر دانشگاهی، چاپ هفتم.

نامداری، م. (۱۳۹۰). ارتباط عوامل شناختی، فردی و خانوادگی با ابعاد درک مطلب خواندن دانش آموزان در مطالعه پرلز ۲۰۰۶، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات برنامه درسی، سال پنجم، شماره ۵۷.

Barton, Valerie., Freeman, Barbara., Lewis, Dorethy Thompson, T. (2001). **Metacognition: Effects on Reading Comprehension and reflective response**. An action Research projects submitted to the Craduate faculty of the school of Education in partial fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in Teaching and Leadership. Us Department of Education

Bergenhenegouwen, G. (2009). **Hidden Curriculum in the university**, Context: Results from the 2001 and 2006 progress in International Reading literacy study (PIRLS). National center for Education statistics. U.S.A Depaitement of Education..

Doganay, A. (2009), **Hidden curriculum on gaining the value of respect for human dignity**. A eualitative study in two elementary schools in Adana. [http:// www. Educationalsciencetheory & practice. Com](http://www.Educationalsciencetheory&practice.Com).

Margolis, E. (2000) Class pictures: representations of race, gender and ability in a century of school photography. **Educational policy analysis atchives**. Vol. 8(31).

Myles, B. Smith. 2005, **The Hidden curriculum : Practical Solutions For Understanding Unstated Rules in Social Situations**. Autism Asperger Publishing Co APC.

Pariss, Cross, D. R., , S.G (1988). Developmental and instructional analyses of childrens metacognition and reading comprehension. **journal of Educational psychology**, 80, 131- 142.

Pinto, cathereine, M. (2009). **Astudy of seventh grade student's reading comprehension and motivation after explicitin struction in self-assessment and metacognitive reading strategies**. In partial Fullfillment of the requirements for the degree doctor of Education. Center for Education. Indim university.

Sen, Senay H (2009). The relationship between the use of metacognitive strategies and reading comprehension. **Procediasocial and Behavioral sciences**, 1, pp2301- 2305.

